

تولد مدرسه در ایران (تحولات تاریخی تربیت جدید در ایران دوره قاجار)

محمود محمدی

عضو هیئت علمی دانشگاه فرهنگیان

www.ketab.ir

جامعه‌شناسان

روشن‌شانان

سرشناسه: محمدی، محمود. ۱۳۵۸-
عنوان و نام‌پیدا: تولد مدرسه در ایران (تحولات تاریخی تربیت جدید در ایران دوره قاجار)
تألیف: محمود محمدی

مشخصات نشر: جامعه‌شناسان و روش‌شناسان
مشخصات ظاهری: ۲۲۲ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۴۳۹-۶۲-۶

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا
یادداشت: کتابنامه

موضوع: مدرسه‌ها -- ایران -- تاریخ -- قرن ۱۳ ق.
موضوع: 19th -- Iran -- History -- century Schools
موضوع: ایران -- تاریخ -- قاجاریان، ۱۱۹۳-۱۳۴۴ ق.
موضوع: Iran -- History -- Qajars, 1779-1925

رده‌بندی کنگره: LA۱۳۵۱
رده‌بندی دیویی: ۳۷۱/۰۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی: ۸۸۰۵۵۲۹
با همکاری انتشارات جامعه‌شناسان

جامعه‌شناسان

روش‌شناس

تولد مدرسه در ایران (تحولات تاریخی تربیت جدید در ایران دوره قاجار)
محمود محمدی

چاپ اول: ۱۴۰۱ تهران/تعداد ۱۰۰۰ نسخه
قیمت: ۷۸۰۰۰ تومان/چاپ و صحافی: چاپار
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۴۳۹-۶۲-۶
همه حقوق چاپ نشر برای ناشر محفوظ است.

حروفچینی، نمونه‌خوانی و صفحه‌آرایی: جامعه‌شناسان و روش‌شناسان
ویراستاری: گروه ویراستاری انتشارات جامعه‌شناسان و روش‌شناسان

فروشگاه و نمایشگاه مرکزی:

تهران، خیابان انقلاب، رویروی درب اصلی

دانشگاه تهران، پاساژ فروزنده، پلاک ۲۲۸

کتاب‌فروشی جامعه‌شناسان

تلفن: ۶۶۰۰۰۵۱

تلفن دفتر نشر: ۶۶۹۶۹۶۲۰

این اثر، مشمول قانون حمایت مولفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸
است، هر کس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مولف (ناشر) نشر یا
پخش یا عرضه کند مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

WWW.JAMEESHENASAN.COM

Email: RaveshP20@gmail.com

Email: sociologists15@gmail.com

فهرست

پیشگفتار.....	۷
مقدمه.....	۹
اول: تربیت مکتب‌خانه‌ای.....	۱۷
دوم: پیدایش تربیت مدرسه‌ای.....	۲۷
سوم: تربیت دولت.....	۴۱
۱- تربیت قشون و فنون.....	۴۱
۲- تربیت دیوان.....	۶۳
۳- تربیت شاه.....	۱۱۱
چهارم: تربیت ملت.....	۱۳۹
۱- تربیت شهروند.....	۱۵۱
۲- تربیت رعیت.....	۱۶۳
۳- تربیت مسلمان.....	۱۷۲
پنجم: جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....	۱۸۹
منابع و مآخذ.....	۱۹۷
پیوست‌ها.....	۲۰۳

پیشگفتار

پیدایش مدارس جدید از وقایع منحصر به فرد در تاریخ معاصر ایران به حساب می‌آید. در اوایل سلطنت مظفرالدین شاه قاجار مدارس جدیدی در ایران شکل گرفتند که متفاوت از مکتب‌خانه‌های سنتی بودند. در این مدارس از شیوه‌های تربیتی، محتوای تربیتی و ابزارهای تربیتی استفاده می‌شد که با تربیت مکتب‌خانه‌ای متفاوت بود. ظهور مدارس جدید در ایران نشانه تغییرات گسترده‌ای بود که در دولت قاجار و ملت ایران در حال وقوع بود. تحلیل‌گران دوره قاجار این تغییرات را با مفاهیمی چون مدرن شدن، وابسته شدن، غربی شدن، متمدن شدن و متجدد شدن تحلیل می‌کنند. روایت‌هایی که به شکل‌گیری مدارس در ایران پرداخته‌اند نیز از این مفاهیم بهره برده‌اند. برخی از روایت‌ها شکل‌گیری مدارس جدید را به پروژه مدرن شدن در ایران نسبت می‌دهند. برخی دیگر دولت قاجار را عامل برپایی مدارس در ایران نمایش می‌دهند و روایت‌های دیگری نیز به دولت‌ها و نیروهای خارجی در شکل دادن به مدارس جدید توجه می‌کنند. همه این پژوهش‌ها دچار نوعی تقلیل‌گرایی، کلی‌گویی و ساده‌سازی در توضیح شکل‌گیری مدرسه در ایران هستند. این کتاب با نقد و تأمل در پژوهش‌های پیشین از رویکرد عام‌تری به بررسی ظهور مدرسه در ایران پرداخته است.

در این کتاب تلاش شده است تاریخ معاصر ایران براساس تحولات تاریخی تربیت جدید، روایت شود. در ذیل این روایت نیز شکل‌گیری تعلیم و تربیت جدید یا پیدایش مدارس جدید در ایران معاصر توضیح داده می‌شود. محتوای این کتاب شامل یک مقدمه و پنج فصل است در بخش مقدمه به تحلیل‌ها و روایت‌هایی که به شکل‌گیری مدرسه در ایران پرداخته‌اند اشاره می‌شود و پس از نقد و بررسی این روایت‌ها رویکرد به کار گرفته شده در این کتاب توضیح داده می‌شود. در فصل اول به طور خلاصه به سبک و سیاق تعلیم و تربیت قدیم اشاره شده است دوره‌ای که از آن به عنوان دوره مکتب‌خانه نام می‌برند. در فصل دوم به شکل‌گیری مدرسه و ظهور این شیوه تربیت کودکان و نوجوانان پرداخته

می‌شود. در این فصل تفاوت تربیت مکتبخانه‌ای و تربیت مدرسه‌ای توضیح داده شده و این سوال مطرح می‌شود که تربیت مدرسه‌ای چگونه در ایران شکل گرفت؟ در فصل سوم براساس رویکرد تبارشناسی، به ظهور تربیت جدید در دولت قاجار پرداخته شده است در این فصل تحولات تربیت جدید و اشاعه آن در قشون، دیوان و دستگاه شاهنشاهی توضیح داده می‌شود. در فصل چهارم به ضرورت گذار از تربیت دولت به تربیت ملت اشاره می‌شود. در این فصل پیدایش مدارس جدید توضیح داده می‌شود. در شکل‌گیری مدارس جدید با سه نوع از مدارس مواجه هستیم مدارس ملیه، مدارس مظفریه و مدارس اسلامی که هر یک از این مدارس به تربیت شهروند، تربیت رعیت و تربیت مسلمان توجه داشتند. در فصل پنجم نیز به جمع‌بندی و نتیجه‌گیری پرداخته شده است. در فصل پایانی رویکرد و چارچوب نظری مورد استفاده در این کتاب برای تحلیل تاریخ معاصر ایران توضیح داده می‌شود و تفاوت این رویکرد با رویکردهای رقیب بیان می‌شود. همچنین ضرورت اتخاذ این رویکرد در تحلیل وقایع تاریخی و بخصوص موضوعات تربیتی توضیح داده می‌شود. در نوشتار حاضر تاریخ معاصر ایران براساس تحولات تاریخی تربیت جدید روایت می‌شود. در این روایت تاریخی توضیح داده می‌شود که شکل‌گیری مدرسه در ایران دوره قاجار حاصل تحولات تربیتی است که بیش از یک قرن در دولت و ملت دوره قاجار به وقوع پیوسته است. روایت تاریخ معاصر ایران براساس تحولات تاریخی تربیت جدید، درک عمیق و بینش جدیدی از گستردگی امر تربیت و پیامدهای اجتماعی سیاسی و تربیتی آن را نشان می‌دهد. مطالعه محتوای این کتاب به علاقه‌مندان به پژوهش‌های تاریخی و همچنین پژوهشگران علوم تربیتی و اجتماعی و کنشگران تعلیم و تربیت و بخصوص دانشجویان تربیت معلم پیشنهاد می‌شود.

ایده طرح و تدوین این کتاب در گفتگوهایی که با دکتر محمد رضایی داشتم شکل گرفت. دکتر محمد رضایی نقش مهمی در طرح، راهنمایی و تدوین این کتاب داشت. این نوشتار بدون حضور ایشان ممکن نبود. همچنین در تألیف این کتاب از راهنمایی‌های دکتر سعید معیدفر، دکتر علی محمد حاضری، دکتر ناصر تکمیل همایون، دکتر ابراهیم توفیق و دکتر علی‌رضا صادق‌زاده بهره برده شده است که از ایشان کمال تشکر و قدر دانی را دارم. در پایان این کتاب را با افتخار به همسر و دخترم ثنا تقدیم می‌کنم امیدوارم پاسخی اندک به صبوری‌ها، محبت‌ها و گذشت‌های آنها باشد.